

користь уповноваженого суб'єкта. Без здійснення відповідної поведінки зобов'язаним суб'єктом відносно правовідношення не виконується. Прикладом відносних є зобов'язальні правовідносини. Слід підкреслити, що абсолютні права не вичерпуються речовими. До них відносяться немайнові права інтелектуальної власності, право на ім'я особи, тощо. Проте не всі особисті немайнові права є абсолютними. У сімейному праві батьківські права є відносними. З іншого боку, відносні цивільні права не вичерпуються зобов'язальними. Тому, захист цивільних прав є відносними правовідносинами.

Список використаних джерел:

1. Мічурін Є. Абсолютні та відносні цивільні права. *Форум Права*. 2018. URL: <https://forumprava.pp.ua/files/081-087-2018-1-13.pdf>.
2. Харченко Г. Г. Речові права у законодавстві, доктрині та судовій практиці України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 506 с.
3. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 р.: станом на 10.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Круглова О. Конспект лекцій з дисципліни «Цивільне право та процес». 2019 р. ДДУВС, 99 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kcpp/k12.doc>.
5. Кройтор В., Кухарев О., Ткалич М. Цивільне право України у двох частинах: навч. посіб. Запоріжжя, 2016. 284 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10201/Tsyvilne%20pravo%20Ukrainy_1_Navch%20posib_Kroitoy_Kukhariev_Tkalych_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Мартинець І. В.,

здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Бондар О. С.,

доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЩОДО ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОНСТРУКЦІЇ ЗБИТКІВ

Питання про причинно-наслідковий зв'язок в цивільному праві виникає у випадку притягнення особи до відповідальності за її дії або бездіяльність, які спричинили шкідливі наслідки. Одне з найчастіше висвітлених питань причинного зв'язку це розгляд його як елемента цивільно-правової конструкції збитків, оскільки це розкриває його сутність найзмістовніше.

Як відомо, цивільне законодавство прямо вказує на необхідність наявності причинного зв'язку між збитками та порушенням зобов'язання. Відповідно до статті 623 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) боржник зобов'язаний відшкодувати кредиторі збитки, заподіяні невиконанням або не належним виконанням зобов'язання [1]. Одразу можна зробити висновок, що причинний зв'язок є обов'язковою умовою договірної відповідальності у формі відшкодування збитків. У той же час науковці-правники в літературі загально визначають поняття «збитки» як негативні наслідки, які викликані неправомірною поведінкою в майновій сфері потерпілого [3, с. 114].

Перелік матеріальних цінностей, що складають сутність збитків зазначається в ч. 2 ст. 22 ЦКУ і, відповідно, розкриває значення упущеної вигоди. Таким чином, щоб майнові збитки, які визначені збитками в економічному сенсі, можна було стягнути з контрагента, вони повинні реально існувати ще й як збитки в правовому сенсі, тобто повинні бути викликані неправомірною поведінкою. Звідси випливає, що збитки як умова договірної відповідальності вважаються доведеними, якщо судом встановлено наявність наступних конструктивних елементів цього правового поняття: збитків в економічному сенсі; неправомірної поведінки зобов'язаної особи; причинного зв'язку між неправомірною поведінкою зобов'язаної особи та збитками в економічному сенсі, що виникли у майновій сфері особи, чиє право порушено [3, с. 113].

У наведеному переліку елементів правової конструкції збитків причинний зв'язок відіграє роль середньої (сполучної) ланки, при відсутності якої інші ланки ланцюга виявляються відірваними один від одного, а тому й не мають доказового значення для встановлення судом факту наявності збитків.

Необхідність доведення причинного зв'язку як елемента правової конструкції збитків особливо гостро проявляється на практиці при стягненні втраченої вигоди. Це і зрозуміло: факт наявності втраченої вигоди буде лише в одному випадку: якщо позивач зможе довести, що він міг і повинен був отримати певні доходи і тільки порушення зобов'язань відповідачем стало єдиною причиною, що позбавила його можливості отримати прибуток від реалізації товарів (робіт, послуг тощо).

У порівняльно-правовому аспекті викликає інтерес законодавча дефініція втраченої вигоди з Німецького цивільного уложення, яка не просто виділяє причинний зв'язок як конструктивний елемент даного виду збитків, а й несе на собі відбиток однієї досить відомої теорії причинного зв'язку, що користується широким знанням у судовій практиці Німеччини, тож за цією теорією «неотриманою вважається вигода, яку з певною часткою ймовірності можна було б очікувати у відповідності зі звичайним перебігом речей або відповідно до особливих обставин, зокрема у зв'язку зі спеціально вжитими заходами» [4].

Відповідно до положень даної теорії для висновку про наявність у кожному конкретному випадку причинно-наслідкового зв'язку мають значення лише типові закономірності. Це означає, що одне явище визнається причиною

іншого, «адекватного» йому, якщо, будучи однією з необхідних умов виникнення цього іншого, воно «підвищує ймовірність» його настання і якщо таке співвідношення є «типовим». Явище, яке є типовим (повторюваним), чи інакше кажучи – адекватним, не утворює причинний зв'язок з результатом, що наступив [2, с. 11]. При цьому адекватним визнається лише таке явище, яке здатне спричинити настання певного наслідку взагалі, а не тільки в даному випадку. Інакше кажучи, з'ясовується не те, чи могла ця умова за даних конкретних обставин спричинити за собою певний результат, а чи може взагалі таке явище у відповідність з загальним досвідом людства викликати подібного роду результат.

Але повернемося до реалій правової дійсності і підіб'ємо короткий підсумок нашим міркуванням. Причинний зв'язок є умовою договірної відповідальності та елементом цивільно-правової конструкції збитків одночасно. Ні законодавство, ні правозастосовна практика не вимагають жорсткого відокремлення того чи іншого аспекту. Однак виділення причинного зв'язку саме як елемента цивільно-правової конструкції збитків має сенс й у практичному плані може виявити себе у кількох напрямках. Насамперед, аналізований аспект причинного зв'язку може бути орієнтиром судової практики. Не секрет, що при вирішенні конкретних спорів суди, розглядаючи майнові витрати позивача як збитки, нерідко взагалі не обтяжують себе встановленням причинного зв'язку, помилково вважаючи, що ця умова відповідальності вважається автоматично доказаним, якщо позивач довів ланцюжок порушення зобов'язання майнових втрат. Протилежна установка судів – на початкове невизнання майнових втрат позивача як збитки – дозволяє по-іншому оцінювати ситуацію, коли спочатку боржник порушує зобов'язання, а згодом кредитор втрачає якусь майнову вигоду. У цьому випадку у судів виникає ясне розуміння того, що така ситуація автоматично не веде до виникнення збитків у сенсі ст. 22 ЦК України і в кожному конкретному випадку необхідно з'ясувати наявність причинно-наслідкового зв'язку між двома вказаними обставинами.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 01.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Донська Л. Д. Причинний зв'язок у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 20 с.
3. Берзін П. Упущена (втрачена) вигода як різновид наслідків у специфічній конструкції складу злочину: деякі особливості формування концептуального підходу. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12 (168). С. 112-116.
4. Кройтор В. А., Кухарев О. Є. Цивільне право України: навч. посібник для підготовки до державного іспиту: у 2-ох част. Харків: Диска Плюс, 2015. 372 с.